

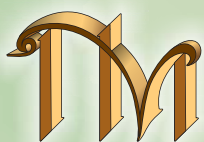
PostMethodika

№4-5(62-63), 2005

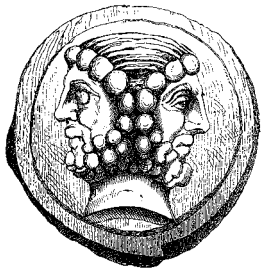
ISSN 1815-3194

АГРОБІОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК
НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Postmethodika

*Скульптура покровительки
Мелітопольського державного
педагогічного університету –
богині мудрості Мінерви,
встановленої в головному корпусі
університету.*

Мінерва (лат. *Minerva*) – італійська богиня мудрості, покровителька письменства, мистецтва й ремесла, відповідниця грец. Афіни-Паллади. Особливо шанували Мінерву як богиню гір та корисних відкриттів і винаходів, покровительку тисячі робіт та винахідницю ремесел і мистецтв. Мінерва була прихильною до людей науки і практики: лікарів і вчителів, різьбярів і шевців, поетів і музикантів. Головне свято на її честь – *Quinquatrus* з 19 по 24 березня – було святом ремісників та художників, а також школярів, які на час свят звільнялися від занять і тоді ж приносили своїм учителям плату за навчання – *tinewal*.

Довідка "ПМ"

ПостМетодика

Журнал засновано в березні
1993 року

ВИДАВЦІ:

Управління освіти і науки
Полтавської обласної
державної адміністрації

Полтавський обласний
інститут післядипломної
педагогічної освіти
ім. М.В.Остроградського

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

П.І.Матвієнко (голова),
А.І.Бардаченко, С.Ф.Клепко,
М.В.Гришова,
Н.М.Барболіна, І.О.Кіптілий

РЕДКОЛЕГІЯ:

О.А.Білоусько, А.М.Бойко,
Б.П.Будзан, М.С.Вашуленко,
М.В.Гришова, В.В.Громовий,
М.Б.Євтух, В.М.Золотухіна,
І.А.Зязюн, В.Р.Льченко,
В.Г.Кремень, О.М.Кривуля,
М.Д.Кулгасва, В.С.Лутай,
О.О.Мамалуй, П.І.Матвієнко,
В.І.Мирошніченко,
В.Ф.Моргун, М.М.Рогожа,
С.Сванберг, Н.М.Тарасевич,
Г.Хілігі

Головний редактор:

С.Ф.Клепко

Відповідальний секретар:

І.О.Кіптілий

Літературний редактор:

О.В.Стоцька

Макет та верстка:

І.О.Кіптілий

Відповідальність за підбір і виклад фактів у підписаних статтях несуть самі автори. Висловлені в цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редколегії. Рукописи не горять, але і не повертаються.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

36029, Полтава,
вул. Жовтнева, 64
(05322) 7-26-08;
тел./факс: 50-80-85

e-mail: redpm@pei.poltava.ua

<http://ipe.poltava.ua>

Реєстраційне свідоцтво:

ПЛ № 51 від 17 лютого 1994 р.

© ПОІППО

Підписано до друку 6.09.2005
Друк офсетний. Формат 61x80¹/₈.
Ум. друк. арк. 9,6.
Тираж 400.

ТОВ "Фірма "Техсервіс"

36020, м. Полтава,
вул. Комсомольська, 24,
тел. (05322) 2-57-69

*Постановою Президії ВАК України
від 09.06.1999, №1-05/7
"ПМ" включено у перелік наукових
видань, у яких можуть
публікуватися основні результати
дисертаційних робіт.*

*Журнал "ПМ" №4-5 (62-63), 2005 р.
підписано до друку за рішенням
вченої ради ПОІППО (протокол
№ 4 від 29.08.2005 р.).
ISSN 1815-3194*

ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖКА ЯК АКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ГУМАНІЗМУ

О.В.Мацюра, А.М.Солоненко

Обґрунтовано використання навчально-екологічної стежки для формування екологічної свідомості та основних принципів екологічного гуманізму в навчальному процесі. Висвітлено історичний аспект появи та розвитку екологічної стежки. Розкрито роль спостереження як дидактичного методу навчання, що сприяє засвоєнню екологічних знань за допомогою екологічної стежки.

Implementation of such educational component as 'ecological path' in educational process aiming for the ecological consciousness and basic principles of ecological humanism forming is grounded. The historical aspect of creation and development of ecological path is shown. The observation method is presented as the basic didactic principle that promotes the mastering of ecological knowledge by the means of ecological path.

Загальним завданням екологічної освіти є формування екологічної свідомості особи. Вона конкретизується на рівні трьох основних завдань екологічної освіти:

- а) формування адекватних екологічних уявлень;
- б) формування відношення до природи;
- в) формування системи умінь і навиків (технологій) взаємодії з природою.

До методів формування екологічних уявлень належать методи екологічної лабілізації, екологічних асоціацій, художньої репрезентації природних об'єктів тощо.

Згідно із цими методами процес формування екологічної свідомості особистості має три етапи: лабілізації; освоєння адекватних екологічних технологій; персоналізації природних об'єктів.

Розвитку ціннісних орієнтацій сприяє виконання учнями практичних робіт оцінного характеру. Для екологічної освіти велике значення мають передбачені освітньою програмою [3] роботи на місцевості, що супроводжуються оцінюванням характеру впливу людини на довкілля.

На їх основі у свідомості учнів виробляється звичка правильно, критично оцінювати свою поведінку у природі, вчинки інших людей, обирати лінію поведінки, відповідну законам природи і суспільства. Обізнаність учнів із правилами поведінки у природі і дотримання їх під час екскурсій, туристичних і краєзнавчих походів свідчать про ступінь сформованості еколого-етичної свідомості школярів [4].

В екологічній освіті не меншу роль, ніж етичне, має естетичне виховання, у якому істотне значення належить природничо-науковим предметам.

На цих уроках учні збагачуються новими естетичними враженнями, чому сприяють різноманітні засоби навчання (картини, кінофільми, діафільми тощо), що формують образи територій, різних об'єктів природи, розвиваючи в дітей емоційну сприйнятливості до краси, зокрема прекрасного у природі, естетичне сприйняття довкілля.

Отже, зміст шкільного курсу природничо-наукових дисциплін сприяє екологічному вихованню школярів і має для цього значні можливості. У їх реалізації і підготовці екологічно грамотного покоління основна роль належить учителю, його творчій ініціативі.

В умовах екологічної катастрофи, що насувається, величезного значення набувають екологічна освіта і виховання людей різного віку і професій [5]. Наукова основа охорони природи включає різноманітні галузі природничо-наукових і гуманітарних знань, серед них основне місце посідає екологія, яка, своєю чергою, тісно пов'язана з іншими біологічними і географічними науками. Однією з основних причин незрілості екологічної свідомості людей потрібно вважати недостатньо ефективну систему їх екологічного виховання. Головна умова успіху екологічного виховання – необхідність комплексного характеру висвітлення екологічних явищ.

Навчальні предмети містять значний обсяг природничо-наукових і гуманітарних знань, систематизація яких і розвиток на міжпредметній основі з урахуванням психологічних особливостей мислення, пам'яті й уваги старшокласників дають змогу сформуванню загального підходу до розгляду картини світу і виховати усвідомлене прагнення до активної суспільно-корисної діяльності.

У зв'язку із цим одним з основних моментів є діяльність і спілкування у природному середовищі, що сприяють виникненню оптимальних умов формування умінь і навичок на базі екологічних знань [6].

Навчально-екологічна стежка – спеціально обладнана з освітньою метою природна територія, на якій створюються умови для реалізації системи завдань, що організують і спрямовують діяльність учнів у природному оточенні. Завдання виконуються під час екскурсій, а також польового практикуму.

Маршрут екологічної стежки обирається таким чином, щоб у ньому були представлені не тільки ділянки незайманої "дикої" природи, але й антропогенний ландшафт. Це дає змогу проводити порівняльне вивчення природного і перетвореного середовища, вивчати характер перетворюючої діяльності людини, навчатися прогнозувати різноманітні наслідки такої діяльності.

Екологічна стежка розрахована на три категорії візитерів:

- педагогів і студентів;
- дошкільників, учнів шкіл, училищ;
- батьків, відпочивальників, організованих в екскурсійні групи тощо [7].

Навчальна екологічна стежка відвідується організовано під керівництвом екскурсовода. Проте за наявності спеціально розроблених буклетів-путівників можливе самостійне ознайомлення з експозицією стежки. Протяжність навчальної стежки зумовлюється часом тривання екскурсії, який становить для дорослих (старшокласників) 2 – 2,5 год. (відповідно довжина маршруту – близько двох кілометрів). Для малюків проводяться ознайомлювальні екскурсії на відрізу маршруту тривалістю 30 – 40 хв.

Уперше поняття «природна», або «екологічна» стежка з'явилося в США [1]. На початку століття лісничий Макей Бентон запропонував заснувати щось на зразок "заповідника для пішоходів" – прокласти стежку по Апалачському хребту. 1922 р. пішохідна стежка завдовжки 3 300 км через усі Апалачі, від штату Мен на північному заході до Джорджії на південному сході, була готова. І одразу ж вона стала улюбленим місцем відпочинку і спілкування з природою багатьох американців Сходу США.

У Росії 1916 р. в Криму, близько 7 км від Судака вздовж скель було вирубано пішохідну стежку. Її називають Голіцинською, оскільки будівництво проводилося за вказівкою князя Л.С.Голіцина. Стежку прокладено таким чином, що відвідувач може ознайомитися з багатьма природними об'єктами виняткової краси і своєрідності.

Поширення навчальних і навчально-пізнавальних стежок на території колишнього СРСР почалося з початку 60-х років минулого століття. Ініціатором цієї справи став Тартуський гурток охорони природи – перше студентське природоохоронне об'єднання, утворене 13 березня 1958 р. під керівництвом Я.Х.Ейларта – фахівця з питань теорії і практики охорони природи, зокрема створення навчальних стежок [7].

Поширенню цього досвіду заважали деякі організаційні моменти. Необхідно було знайти форму організації освітніх стежок у природі. Причому не можна було обмежувати завдання створення стежок поглибленням знань про природу. Час визначав інше завдання – цілеспрямованого використання стежок для формування екологічної культури населення, зокрема молоді. Це висувало нові вимоги не тільки до характеру маршруту стежки, але й до їх організаторів і користувачів. На стежках, які одержали назву навчальних та екологічних, основну увагу звертають не стільки на знайомство з природними об'єктами, скільки на оцінювання діяльності людини відносно довкілля – природного та перетвореного.

Велика частка стежок нині сформувалася як туристські маршрути вихідного дня і достатньо насичена екологічною інформацією (покажчиками, спеціальними буклетами). Основне призначення стежок полягає в рекреації, навчанні і вихованні [2].

Спостереження – це дидактичний метод навчання, засіб розвитку інтелектуальної діяльності дитини, основа для формування творчої уяви. У процесі спостереження необхідно використовувати дидактичні прийоми, які формують уміння аналізувати й синтезувати одержані під час спостережень знання.

На основі проведених уроків-екскурсій, опитувань, анкетування учнів нами запропоновано схему проведення спостереження. Процес спостереження можна умовно розподілити на 4 етапи, кожен із яких має конкретну мету. Завдяки органічному зв'язку з рештою етапів кожен етап слугує досягненню загальної мети всього спостереження.

I етап – підготовчий. Мета – зацікавити об'єктом спостереження. На цьому етапі викладач зазначає мету і завдання спостереження, дає завдання до майбутнього спостереження. Цей етап може переходити у спостереження, а може дещо відставати за часом від початку спостереження. Викликати зацікавлення можна за допомогою різних прийомів: а) використання особистого досвіду дітей; б) коротка бесіда; в) читання літературного твору; г) розгляд ілюстрацій, фотографій, слайдів, малюнків.

II етап – початок спостережень. Мета – спрямувати довільну увагу учня і зосередити її на спостережуваному об'єкті, підтримати інтерес до нього. Рекомендується використовувати прийом загадковості, несподіванки; різноманітні словесні ігри; мовні логічні загадки.

III етап – основний. Мета – послідовний розгляд (обстеження) об'єкта і осмислення сприйнятого. Рекомендується використовувати прийоми фантазування: оживлення, динамізації, збільшення, зменшення, емпатії.

IV етап – завершальний. Мета – підбити підсумки і закріпити одержані уявлення і знання про об'єкти і явища, а також оцінити способи обстеження предмета, якими користувалися учні.

Перший етап (блок) передбачає визначення індивідуально-психологічних особливостей контингенту учнів; стратегічних і тактичних цілей еколого-освітнього процесу; змісту екологічної освіти учнів; особливостей використовуваних еколого-освітніх технологій; вимог до професійної і особистої підготовки педагога.

Другий етап (блок) – визначення суб'єктів еколого-освітнього процесу і їх ролі в ньому; психологічних вимог до еколого- і соціально-освітніх програм, а також еколого- і соціально-освітнього процесу загалом.

Третій етап (блок) передбачає експертизу наукового обґрунтування програм, оцінювання ефективності і психофізіологічної безпеки їх практичної реалізації, для чого проводиться психологічна експертиза психологічних закономірностей, що використовуються при утворенні конкретної програми, навчально-методичного матеріалу, самого еколого-освітнього процесу, а також психологічного портрета учнів та педагога.

Четвертий етап (блок) передбачає постійне спостереження за еколого-освітнім процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату; виявлення тенденцій і закономірностей психологічного розвитку учнів в умовах еколого-освітнього процесу. Такий моніторинг є засобом психолого-педагогічної експертизи ефективності створюваного еколого-освітнього середовища.

Література

1. Борейко В.Е. Пути и методы природоохранной пропаганды. – Киев: Киевский эколого-натуралистический центр. – 1996. – С. 55-68.
2. Гибсон Дж. Экологический подход к зрительному восприятию. – М.: Мир. – 1988. – С. 65-78.
3. Дерябо С.Д. Антропоморфизация природных объектов // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16. – С. 61-69.
4. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Методики диагностики и коррекции в экологическом воспитании. – М.: Наука. – 1995. – С. 40-45.
5. Захлебный А.Н., Суравегина И.Т. Экологическое образование школьников во внеклассной работе. – М.: Просвещение. – 1984. – 158 с.
6. Ясвин В.А. Особенности личностного отношения к природе в подростковом и юношеском возрасте // Вопросы психологии. – 1995. – № 4. – С. 19-28.
7. Чижова В.П., Добров А.В., Захлебный А.Н. Учебные тропы природы. – М.: Агропромиздат. – 1989. – 157 с.